

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੧੭੩

[ਆਦਿ ਅੰਗ ੮੧੧-੧੨]

**ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਸ੍ਰਵਨੀ ਸੁਨਉ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰੇ ਠਾਕੁਰ ਜਸੁ ਗਾਵਉ ॥ ਸੰਤ ਚਰਣ
ਕਰ ਸੀਸੁ ਧਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਉ ॥੧॥ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ ਇਹ ਨਿਧਿ ਸਿਧਿ
ਪਾਵਉ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਲੈ ਮਾਥੈ ਲਾਵਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਨੀਚ ਤੇ ਨੀਚੁ ਅਤਿ ਨੀਚੁ
ਹੋਇ ਕਰਿ ਬਿਨਉ ਬੁਲਾਵਉ ॥ ਪਾਵ ਮਲੋਵਾ ਆਪੁ ਤਿਆਗਿ ਸੰਤਸੰਗਿ ਸਮਾਵਉ ॥੨॥ ਸਾਸਿ
ਸਾਸਿ ਨਹ ਵੀਸਰੈ ਅਨ ਕਤਹਿ ਨ ਧਾਵਉ ॥ ਸਫਲ ਦਰਸਨ ਗੁਰੁ ਭੇਟੀਐ ਮਾਨੁ ਮੋਹੁ ਮਿਟਾਵਉ ॥੩॥
ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਸੀਗਾਰੁ ਬਨਾਵਉ ॥ ਸਫਲ ਸੁਹਾਗਣਿ ਨਾਨਕਾ ਅਪੁਨੇ ਪ੍ਰਭ
ਭਾਵਉ ॥੪॥੧੫॥੪੫॥**

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੁਖਵਾਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਸ੍ਰਵਨੀ ਸੁਨਉ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰੇ ਠਾਕੁਰ ਜਸੁ ਗਾਵਉ ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਹਰਿ ਹਰਿ=ਹਰੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਾਂ ਤੇ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਜਸ ਨੂੰ ਗਾਉਣਾ ਕਰਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰਵਣ ਇੰਦ੍ਰੇ ਤਦ ਹੀ ਸਫਲ ਹਨ ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਸ ਸ੍ਰਵਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਹਰੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਜਸ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਉਸਨੂੰ ਧ੍ਰਿਗ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ਧ੍ਰਿਗੁ ਸਰਵਣ ਉਪਦੇਸ ਵਿਣੁ ਸੁਣ ਸੁਰਤਿ ਨ ਧਰਣੀ ॥

[ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਰ ੨੭, ਪਉੜੀ ੧੦]

ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਜਸ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਨਾ, ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਗਾਉਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ੧. ਸ੍ਰਵਣੀ ਸੁਣੀਐ ਰਸਨਾ ਗਾਈਐ ਹਿਰਦੈ ਧਿਆਈਐ ਸੋਈ ॥

[ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੬੧੧]

੨. ਸ੍ਰਵਣ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਨੁ ਸੁਨਉ ਅਰੁ ਗਾਉ ਰਸਨਾ ਗੀਤਿ ॥ [ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੯, ਅੰਗ ੬੩੧]

੩. ਸ੍ਰਵਣੀ ਨਾਮੁ ਸੁਣੈ ਹਰਿ ਬਾਣੀ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗਿ ਰੰਗਾਇਆ ॥੧੫॥੩॥੨੦॥

[ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੧੦੪੧]

੪. ਅੰਤਰਿ ਗੁਰੁ ਆਰਾਧਣਾ ਜਿਹਵਾ ਜਪਿ ਗੁਰੁ ਨਾਉ ॥

ਨੇਤ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੇਖਣਾ ਸ੍ਰਵਣੀ ਸੁਣਣਾ ਗੁਰੁ ਨਾਉ ॥ [ਵਾਰ ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੫੧੭]

ਸੰਤ ਚਰਣ ਕਰ ਸੀਸੁ ਧਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਉ ॥੧॥

ਪੁਨਾ ਤੇਰੇ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ 'ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਤੇ ਆਪਣਾ ਸੀਸੁ=ਸਿਰ ਰੱਖਕੇ ਹਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਦਾ ਰਹਾਂ।

ਯਥਾ— ੧. ਸਾਧ ਤੇਰੇ ਕੀ ਚਰਨੀ ਪਾਉ ॥ ਨਾਨਕ ਕੈ ਮਨਿ ਇਹੁ ਅਨਰਾਉ ॥੧॥

[ਗਉਨੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੮੪]

੨. ਕੇਸਾ ਕਾ ਕਰਿ ਬੀਜਨਾ ਸੰਤ ਚਉਰੁ ਢੁਲਾਵਉ ॥

ਸੀਸੁ ਨਿਹਾਰਉ ਚਰਣ ਤਲਿ ਧੂਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਵਉ ॥੧॥ [ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੪੫]

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਦਇਆਲ ਪ੍ਰਭ ਇਹ ਨਿਧਿ ਸਿਧਿ ਪਾਵਉ ॥

ਹੇ ਦਇਆਲੂ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਹ ਨਿਧੀ-ਸਿਧੀ ਪਾ ਲਵਾਂ ਕਿ :

ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਲੈ ਮਾਥੈ ਲਾਵਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਰੇਣੁਕਾ=ਧੂੜੀ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ਉਪਰ ਲਾਵਾਂ।

ਯਥਾ— ੧. ਦਾਨੁ ਮਹਿੰਡਾ ਤਲੀ ਖਾਕੁ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤ ਮਸਤਕਿ ਲਾਈਐ ॥

[ਵਾਰ ਆਸਾ ਮਃ ੧, ਅੰਗ ੪੬੮]

੨. ਦਾਨੁ ਦੇਇ ਸਾਧੁ ਕੀ ਧੂਰਾ ॥

[ਵਡਹੰਸ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੫੬੩]

੩. ਦਾਸ ਤੁਮਾਰੇ ਦੀ ਪਾਵਉ ਧੂਰਾ ਮਸਤਕਿ ਲੇ ਲੇ ਲਾਵਉ ॥ [ਟੋਡੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੧੨]

ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਦਾ ਮਹਾਤਮ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਦੀਆਂ ਕਿਤਨੀਆਂ ਹੀ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਚਰਣ ਧੂੜੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੈਸਾ ਕਿ ਸ਼ਿਵਜੀ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਕਿਸੇ ਤਪੱਸਵੀ ਮਹਾਤਮਾਂ ਦੇ ਤਪ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਜਿਥੇ ਸੌ ਸਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਤਪ ਕੀਤਾ ਸੀ ਮੱਥੇ ਟੇਕਣਾ, ਤੇ ਚਰਣ ਧੂੜੀ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਲਾਉਣੀ ਤੇ ਪਾਰਵਤੀ ਦੇ ਪੁੱਛਣ 'ਤੇ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਦਾ ਪਰਤਾਪ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੰਦੀ ਰੇਖਾ ਨੂੰ ਮੇਟਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਚਰਣ ਧੂੜੀ ਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜ਼ਿਕਰ ਸ਼ਹੀਦ ਭਾਈ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ਼ਾਹਬਾਜ ਸਿੰਘ—ਭਾਈ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਜਿਸਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਔਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਪੈ ਕੇ ਸੁਲਾਹ ਕਰਾਉਣ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸਰਕਾਰੀ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨਾਲ ਮਾਰਨ ਦੀ ਘਟਾ ਕੇ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਰੱਖੀ ਜਦ ਤੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਕੋਟਵਾਲ ਬਣੇ ਜੋ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਕਿੰਗਰਿਆਂ ਵਾਗੂੰ ਚਿਣ ਕੇ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਕੁਝ ਖੂਹ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਸਭ ਕਢਵਾ ਕੇ ਸਸਕਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪ੍ਰਗਟ ਗਊਆਂ ਕਤਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਉਹ ਪਰਦੇ ਵਿੱਚ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਸੰਖ ਵੱਜਣ ਦੀ ਤੇ ਪੋਥੀ ਪੁਰਾਣ ਪੜ੍ਹਣ ਦੀ ਬੰਧਸ਼ ਛੁਟਾ ਦਿੱਤੀ। ਹਿੰਦੂ ਦੀ ਬਹੂ-ਬੇਟੀ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਬਰਦਸਤੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਰੱਖਦੇ ਸਨ, ਸੋ ਹਟਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਭੈੜੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਚੰਗੇ-ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਜਸ ਪਾਇਆ, ਜਦੋਂ ਸੂਬਾ ਖ਼ਾਨ ਬਹਾਦਰ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਬੇਟਾ ਵਿਜੈ ਖ਼ਾਂ ਸੰਨ ੧੮੦੩ ਬਿ: ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਸੂਬਾ ਬਣਿਆ। ਫਿਰ ਵੀ ਇੱਕ ਵਰਸ਼ ਕੋਟਵਾਲੀ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਰਹੀ ਤੇ ਕਾਜ਼ੀਆਂ, ਮੁਲਾਣਿਆਂ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਝੂਠੀਆਂ-ਸੱਚੀਆਂ ਤੋਹਮਤਾਂ ਲਗਾ ਕੇ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਖਾਨੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਾ ਬੇਟਾ ਸ਼ਾਹਬਾਜ ਸਿੰਘ, ਜਿਸ ਦੀ ੨੦ ਕੁ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਸੀ, ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਚੰਗਾ ਵਿਦਵਾਨ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਮੌਲਵੀ ਨਾਲ ਮਜ਼ਹਬ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਬਤ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹਬਾਜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਮੌਲਵੀ ਨੇ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਨਵਾਬ ਵਿਜੈ ਖ਼ਾਂ ਪਾਸ ਚੁਗਲੀ ਕੀਤੀ। ਨਵਾਬ ਨੇ ਸ਼ਾਹਬਾਜ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ। ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਫ਼ਤਹਿ ਬੁਲਾਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੜ੍ਹ-ਬਲ ਕੇ ਕੋਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਨਵਾਬ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਇਕ ਤਾਂ

ਮੋਲਵੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮਜ਼ਹਬ ਇਸਲਾਮ ਦੀ ਹੱਤਕ ਕਰਨ ਦਾ ਗੁਨਾਹ ਦੂਜਾ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿੱਚ ਫ਼ਤਹਿ ਬੁਲਾਉਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਦਾ ਗੁਨਾਹ। ਇਹ ਦੋ ਗੁਨਾਹ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਥਾਪ ਕੇ ਇਹ ਫਤਵਾ ਦਿਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿੰਘ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਣਾ ਮੰਨ ਲਏ ਜਾਂ ਕਤਲ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹਾਹਾਕਾਰ ਮੱਚ ਗਈ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਲੋਕਾਂ ਨਵਾਬ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਚਾਓ ਵਾਸਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਪਰ ਉਸ ਪਾਪੀ ਨੇ ਇੱਕ ਨਾ ਮੰਨੀ, ਫੇਰ ਸਭ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਜਾ ਤੇਰੀ ਜਾਨ ਬਚ ਜਾਏਗੀ, ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਰੱਖਿਆ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਨੇ ਸੀਸ ਦਿੱਤੇ, ਧਰਮ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੀਹਾਂ ਵਿੱਚ ਖੜ ਗਏ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਧਰਮ ਰੱਖ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਗਏ ਤਾਂ ਕੀ ਮੈਂ ਉਸ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਛਕਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਛਕਿਆ ਸੀ? ਇਹ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰੇ ਧੰਨ-ਧੰਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੇਲਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਸਿਦਕ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿਦਕ ਦਾ ਦਾਨ ਮੰਗਿਆ ਨਵਾਬ ਨੇ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾ, ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲ-ਜਵਾਬ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਪਿਓ-ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਿਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣੇਗਾ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਆਵਾਜ਼ ਨਿਕਲੀ ਜਿਸਨੂੰ ਦੀਨ ਕਬੂਲਣਾ ਸਮਝ ਕੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ ਔਰ ਕੁਝ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਢਲਿਆਈ ਵੀ ਆਈ। ਜਦੋਂ ਸੂਬੇ ਨੇ ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਤੂੰ ਭੀ ਮੰਨ ਜਾ, ਤੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਤਾਂ ਦੀਨ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਮੰਨ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾਓ ਤਾਂ ਸੂਬੇ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਪਿਓ-ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕੱਠੇ ਕੀਤਾ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਹੁਣ ਪਿਓ ਭੀ ਦੀਨ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਮੰਨ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪਾਸ ਆਇਆ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਨਾਮ, ਸਿਮਰਨ, ਸਿਦਕ, ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਮੱਥੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸਦੇ ਮੱਥੇ ਦਾ ਲੇਖ ਕੋਈ ਪਹਿਲੇ ਜਨਮ ਦਾ ਮੰਦਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸੋਚਿਆ ਕੋਈ ਗੁਰਸਿੱਖ, ਕਮਾਈ ਵਾਲਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਇਥੇ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਚਰਣ-ਧੂੜ ਲੈ ਕੇ ਇਸਦੀ ਮੰਦ ਰੇਖਾ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਪਰ ਹੁਣ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੈ ਇਥੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹੋਰ ਕੋਈ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਇਹ ਸੋਚਦਿਆਂ ਹੀ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਤਿੰਨੋਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਫਿਰ ਇਹ ਚਰਨ ਧੂੜ ਕਿਹੜਾ ਮੇਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਹਾਂ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਆਪਾਂ ਹੀ ਚਰਣਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਔਰ ਮੁੱਖੋਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਕਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਸਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਿਹਾ। ਨਵਾਬ ਦੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਐਸਾ ਕੌਤਕ ਵਰਤਿਆ ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਪੁੱਤਰ! ਤੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਨਾ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ? ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉੱਚੀ ਦੇ ਕੇ ਜੈਕਾਰਾ ਬੁਲਾਇਆ ਔਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬੇਟਾ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਝੂਠਿਆਂ ਦਾ ਦੀਨ ਕਬੂਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਵਾਬ ਸੁਣ ਕੇ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਿਆ ਔਰ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰਾਮਾਤ ਵੇਖਦੇ ਕਿ ਆਪਣੀ ਹੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਲੇਖ ਮਿਟਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਦੋਹਾਂ ਪਿਓ-ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਚਰਖੜੀ 'ਤੇ ਚਾੜਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਚਰਖੜੀ 'ਤੇ ਬੰਦ ਬੰਦ ਮਰੋੜੇ ਖਾ-ਖਾ ਕੇ ਕੜ-ਕੜ ਕਰਕੇ ਹੱਡ ਟੁੱਟਣ ਲੱਗੇ। ਨਾੜੀਆਂ ਤੜਫਨ ਲੱਗੀਆਂ, ਅੱਖਾਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਈਆਂ। ਇਤਨੀ ਤਕਲੀਫ ਵਿੱਚ ਭੀ ਮੁੱਖੋਂ ਹਾਏ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੀ। ਇੱਕ ਘੰਟੇ ਪਿੱਛੋਂ ਉਤਾਰ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਦੀਨ ਮੰਨਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਦਿਖਾਈ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਭੀ ਮੰਦਾ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਬਲਕਿ ਮੁੱਖੋਂ ਇਹ ਕਿਹਾ :

ਯਥਾ— ਧੰਨ ਘੜੀ, ਧੰਨ ਚਰਖੜੀ, ਧੰਨ ਅਦਲ ਤੁਮਾਰਾ ॥

ਨਿਜ ਧਰਮ ਹੇਤ ਜਿੰਦ ਵਾਰਨੀ, ਗੁਰ ਕਹੇ ਹਮਾਰਾ ॥

ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਦਾ ਸੰਨ ੧੯੦੨ ਭੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਔਰ ੧੯੦੩ ਭੀ ਲਿਖਿਆ ਔਰ ਸ਼ਾਹਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਅੰਤਰਾ ਹੈ। ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ੨੦ ਸਾਲ, ਕੁਝ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੇ ੧੯ ਸਾਲ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਖੀ ਦਾ ਇਹ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਸਤਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਕਿਣਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭੀ ਐਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੰਦੀ ਰੋਖਾ ਮੋਟਣ ਨੂੰ ਸਮਰਥ ਇਹੀ ਚਰਨ ਧੂੜ ਹੈ ਇਸੇ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ :

ਯਥਾ— ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਦੀ ਹਰਿ ਧੂੜਿ ਦੇਹਿ ਹਮ ਪਾਪੀ ਭੀ ਗਤਿ ਪਾਂਹਿ ॥

[ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੧੪੨੪]

ਨੀਚ ਤੇ ਨੀਚੁ ਅਤਿ ਨੀਚੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਬਿਨਉ ਬੁਲਾਵਉ ॥

ਨੀਚ=ਨੀਵਾਂ, ਨੀਵੇਂ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਅਤਿ ਨੀਵਾਂ ਹੋ ਕਰਕੇ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਬੁਲਾਵਉ=ਬੁਲਾਉਣਾ ਕਰਾਂ। ਵਾ—ਨੀਚ ਤੇ=ਦੇਹ ਅਭਿਮਾਨ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਹੋ ਕੇ, ਨੀਚੁ=ਵਿਦਯਾ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਅਤਿ ਨੀਚੁ ਹੋਇ=ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਅਤਿ ਮਾਨ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਹੋ ਕੇ, ਵਾ—ਮਨ ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਨੀਵੇਂ ਹੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਬੁਲਾਉਣਾ ਕਰਾਂ।

ਪਾਵ ਮਲੋਵਾ ਆਪੁ ਤਿਆਗਿ ਸੰਤਸੰਗਿ ਸਮਾਵਉ ॥੨॥

ਸੋ ਐਸੇ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚਰਣਾਂ ਨੂੰ ਮਲੋਵਾ=ਪਲੋਸਣਾ ਕਰਾਂ ਆਪੁ ਤਿਆਗਿ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਸੰਤਾਂ, ਮਹਾਂ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਿ=ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਸਮਾਵਉ=ਸਮਾ ਜਾਵਾਂ। ਭਾਵ ਚਰਣ ਪੂਜਣ ਕਰਕੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਤਪੁਰਸ਼ਾਂ ਅੱਗੇ ਨਿਵਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਹੋ ਕੇ ਹੀ ਨਿਵ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਮਾਵਉ=ਸਮਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਪਾਵ ਮਲੋਵਾ ਮਲਿ ਮਲਿ ਧੋਵਾ ਇਹੁ ਮਨੁ ਤੈ ਕੂ ਦੇਸਾ ॥ [ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੬੧੨]

੨. ਪਾਵ ਮਲੋਵਾ ਮਲਿ ਮਲਿ ਧੋਵਾ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਚੈ ਜੀਉ ॥

[ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੬੬]

ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਨਹ ਵੀਸਰੈ ਅਨ ਕਤਹਿ ਨ ਧਾਵਉ ॥

ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤਿ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਕਰਕੇ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੇਰਾ ਸਾਸਿ-ਸਾਸਿ=ਸੁਆਸ-ਸੁਆਸ ਨਾਮ ਨ ਵੀਸਰੈ=ਨਾ ਭੁੱਲੇ। ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੈਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਨ=ਹੋਰ ਕਤਹਿ=ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਨ ਧਾਵਉ=ਦੌੜਨਾ ਕਰਾਂ ਹਰ ਸਵਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਹੀ ਚਿੰਤਨ ਹੋਵੇ।

ਯਥਾ— ੧. ਸਾਸ ਸਾਸ ਸਾਸ ਹੈ ਜੇਤੇ ਮੈ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਸਮੁਰੇ ॥ [ਨਟ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੬੯੦]

੨. ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਅਰਾਧਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਲਹਿ ਜਾਇ ਮਨ ਦੀ ਚਿੰਦ ॥

[ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੫੦੧]

੩. ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਹੁ ਗੋਵਿੰਦ ॥ ਮਨ ਅੰਤਰ ਕੀ ਉਤਰੈ ਚਿੰਦ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੬੫]

੪. ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਉ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪੁਨਾ ਸੰਤ ਸੰਗਿ ਨਿਤ ਰਹੀਐ ॥

ਏਕੁ ਅਧਾਰੁ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਮੋਰਾ ਅਨਦੁ ਨਾਨਕ ਏਹੁ ਲਹੀਐ ॥

[ਦੇਵਗੰਧਾਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੫੩੩]

੫. ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਤ ਰਹਾ ਨਾਨਕ ਦਾਨੁ ਪਾਏ ॥ [ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੪੫]

੬. ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਅਰਾਧਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇ ਸੋ ਪ੍ਰਭੁ ਮਨਿ ਮੁਖੀ ॥
[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੪੫੬]

ਸਫਲ ਦਰਸਨ ਗੁਰੁ ਭੇਟੀਐ ਮਾਨੁ ਮੋਹੁ ਮਿਟਾਵਉ ॥੩॥

ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸਨ ਸਫਲ=ਗਿਆਨ ਫਲ ਦੇ ਸਹਿਤ ਹੈ ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭੇਟੀਐ=ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਮਾਨੁ=ਹੰਕਾਰ, ਮੋਹ ਆਦਿਕ ਬਿਕਾਰ ਮਿਟਾਵਉ=ਮਿਟਾਉਣਾ ਕਰੋ।

ਯਥਾ— ੧. ਸਫਲ ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਿਓ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਤਾਂ ਮਨਿ ਤਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ॥
[ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੪੭]

੨. ਸਫਲੁ ਦਰਸੁ ਭੇਟਿਆ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਨਾਨਕ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੀ ॥ [ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੭੮]

੩. ਸਫਲ ਦਰਸੁ ਤੇਰਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਣ ਨਿਧਿ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ॥
[ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੮੦੮]

ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਅਭਿਮਾਨੀਆਂ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮੋਹ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਜੀਵ, ਮੋਹ ਜਾਲ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੁਖਵਾਕ ਦੀ ਉਪਰੋਕਤ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਜੋ ਮੋਹ ਤੇ ਮਾਨ ਦੇ ਮਿਟਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਆਈ ਹੈ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਐਸੀ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾ ਹੈ।

ਸਾਖੀ ਹਮਾਯੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਮਾਨ ਤੋੜਨ ਦੀ—ਬਾਬਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਹਮਾਯੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬੈਠਿਆ। ਲੋਧੀ ਪਠਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਸੱਤ ਪੀੜੀਆਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਰ ਐਸਾ ਭਾਣਾ ਵਰਤਿਆ ਕਿ ਦੂਜੀ ਪੀੜੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਾਜ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਸੂਰੀ ਪਠਾਣ ਦੇ ਹੱਥ ਆਇਆ। ਹਮਾਯੂੰ ਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਸੰਸ਼ੇ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸੱਤ ਪੀੜੀਆਂ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਤੇ ਐਸੇ ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਦੇ ਬਚਨ ਪੂਰੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਖੜੂਰ ਸਾਹਿਬ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ। ਸ਼ੰਕਾ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਖੜੂਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਿਆਂ ਤੇ ਜਿਸ ਮੌਕੇ ਹਮਾਯੂੰ ਖੜੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦਰਸਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹੁੰਚਿਆਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਕਾਫੀ-ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਬੇਪਰਵਾਹੀ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਆਨੰਦ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ। ਹਮਾਯੂੰ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਮਾਨ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਪੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਮਾਨ-ਸਤਿਕਾਰ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਠਹਿਰ ਕੇ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿੱਚ ਬੇਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਇਸਦਾ ਆਪਣੀ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਮੁੱਠ 'ਤੇ ਹੱਥ ਗਿਆ ਅੱਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕੈਸਾ ਗੁਰੂ ਹੈ? ਜੋ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਖੇਡ ਵਿੱਚ ਚਲ ਕੇ ਆਏ ਇੱਕ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਸਿਰ ਧੜ ਵੱਖਰਾ ਕਰ ਦਿਆਂ। ਅਭਿਮਾਨ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਤਲਵਾਰ ਕੱਢਣ ਲੱਗਾ ਪਰ ਹੱਥ ਮੁੱਠੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜਕੜਿਆ ਗਿਆ। ਬਬੇਰਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਤਲਵਾਰ ਮਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਨੇੜ ਉਪਰ ਚੁੱਕੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤਲਵਾਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦਾ? ਕੈਸਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਉਥੋਂ ਕਾਇਰ ਹੋ ਕੇ ਭੱਜ ਆਇਆ ਹੈ। ਤੇ ਫਕੀਰਾਂ ਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਭੈਅ ਦੇਣ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਯਾਦ ਰੱਖ ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਗੱਦੀ ਹੈ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭੈਅ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਭੈਅ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਹਮਾਯੂੰ ਨੂੰ ਸਰਣਾਗਤ ਹੋਣਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਬਖ਼ਸ਼ ਲਓ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਕੇ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਮੁੱਠੇ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਹੱਥ ਸੁਤੰਤਰ

ਕੀਤਾ। ਹਮਾਯੂੰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਮੇਰੇ ਰਾਜ ਦੀ ਦੁਆ ਕਰੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਡਿਆਂ ਦਾ ਸੱਤ ਪੀੜੀਆਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਵਰ ਸੀ ਜੋ ਮੇਰੇ ਹੱਥੋਂ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਨਾ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਰਾਜ ਹੁਣੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਪਰ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਲੱਗੇਗਾ, ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਹਾਰੀਂ, ਫੌਜ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਹੱਲਾ ਮਾਰਣਾ, ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਇਉਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ 15 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਇਉਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਮਾਨੀਆ ਦਾ ਮਾਨ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਹਮਾਯੂੰ ਵਰਗਿਆਂ ਦਾ ਮਾਨ ਤੋੜਕੇ ਨਿਰ ਅਭਿਮਾਨ ਕੀਤਾ।

ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਦਇਆ ਧਰਮੁ ਸੀਗਾਰੁ ਬਨਾਵਉ ॥

ਸੱਤ ਔਰ ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਧਰਮ, ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਬਨਾਉਣਾ ਕਰੋ।

ਸਫਲ ਸੁਹਾਗਣਿ ਨਾਨਕਾ ਅਪੁਨੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵਉ ॥੪॥੧੫॥੪੫॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਆਪਣੇ ਸੁਆਮੀ, ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭਾਅ ਜਾਈਏ ਅਰਥਾਤ ਪਸੰਦ ਆ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਸਫਲ ਸੁਹਾਗਣ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੧੭੪

[ਆਦਿ ਅੰਗ ੮੧੩]

**ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਇਹੁ ਸਾਗਰੁ ਸੋਈ ਤਰੈ ਜੋ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ
ਸੰਗਿ ਵਸੈ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਏ ॥੧॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਜੀਵੈ ਦਾਸੁ ਤੁਮੁ ਬਾਣੀ ਜਨ ਆਖੀ ॥ ਪ੍ਰਗਟ ਭਈ
ਸਭ ਲੋਅ ਮਹਿ ਸੇਵਕ ਕੀ ਰਾਖੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ ਤੇ ਕਾਢਿਆ ਪ੍ਰਭਿ ਜਲਨਿ
ਬੁਝਾਈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਜਲੁ ਸੰਚਿਆ ਗੁਰ ਭਏ ਸਹਾਈ ॥੨॥ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖ ਕਾਟਿਆ ਸੁਖ
ਕਾ ਥਾਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ਕਾਟੀ ਸਿਲਕ ਭ੍ਰਮ ਮੋਹ ਕੀ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਇਆ ॥੩॥ ਮਤ ਕੋਈ ਜਾਣਹੁ
ਅਵਰੁ ਕਛੁ ਸਭ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਹਾਥਿ ॥ ਸਰਬ ਸੁਖ ਨਾਨਕ ਪਾਏ ਸੰਗਿ ਸੰਤਨ ਸਾਥਿ ॥੪॥੨॥੫॥**

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥

ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਜੋ ਮੁਖਵਾਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਕਿਹੜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਔਰ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤਰੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਤਰੇ ਹਨ? ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾਂ ਤੋਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ।

ਇਹੁ ਸਾਗਰੁ ਸੋਈ ਤਰੈ ਜੋ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਏ ॥

ਇਹੁ ਸਾਗਰੁ=ਸਮੁੰਦਰ ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸੋਈ=ਓਹੀ ਤਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਹਰੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰਨ ਲਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਸ ਕਰਨਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਸ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹਨ। ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਥਾ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਕੀਰਤਨ। ਕਲਯੁੱਗ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪੁੰਨ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— **ਕਲਿ ਮਹਿ ਏਹੋ ਪੁੰਨੁ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਗਾਹਿ ॥**

[ਵਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੯੬੨]

ਕਲਯੁਗ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਰਮ ਕੀਰਤਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਹੋ ਕੇ ਅੰਤਸਕਰਣ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੁਆਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ ਜਪਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— **ਕਲਯੁਗ ਮਹਿ ਕੀਰਤਨੁ ਪਰਧਾਨਾ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਪੀਐ ਲਾਇ ਧਿਆਨਾ ॥**

ਆਪਿ ਤਰੈ ਸਗਲੇ ਕੁਲ ਤਾਰੇ ਹਰਿ ਦਰਗਹਿ ਪਤਿ ਸਿਉ ਜਾਇਦਾ ॥

[ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੦੭੫]

ਸੋ ਇਸ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰਨ ਲਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣ ਭਾਵੇਂ ਕਥਾ ਵਿੱਚ ਗਾ ਲਵੋ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕੀਰਤਨ ਵਿੱਚ।

ਯਥਾ— **੧. ਜਪਿ ਮਨ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਸਰਣੀ ॥ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤਾਰਿ ਤਾਰਣ ਰਮ ਨਾਮ ਕਰਿ ਕਰਣੀ ॥**

[ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੫੦੫]

੨. ਗੁਨ ਗਾਇ ਸੁਨਿ ਲਿਖਿ ਦੇਇ ॥ ਸੋ ਸਰਬ ਫਲ ਹਰਿ ਲੇਇ ॥

ਕੁਲ ਸਮੁਹ ਕਰਤ ਉਧਾਰੁ ॥ ਸੰਸਾਰ ਉਤਰਸਿ ਪਾਰਿ ॥

[ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੮੩੮]

੩. ਸੰਸਾਰੁ ਸਾਗਰੁ ਮਹਾ ਬਿਖੜਾ ਪਲ ਏਕ ਮਾਹਿ ਤਰਾਇਆ ॥ [ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੬੬੧]

੪. ਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ ਨਾਮ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਨਾਨਕੁ ਸਾਧ ਸੰਗਿ ॥

[ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੧੫੦]

੫. ਸਾਗਰ ਸੰਸਾਰ ਭਵ ਉਤਾਰ ਨਾਮੁ ਸਿਮਰਤ ਬਹੁ ਤਰੇ ॥ [ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੪੫੬]

੬. ਸੰਸਾਰੁ ਸਾਗਰੁ ਤਿਨੀ ਤਰਿਆ ਜਿਨੀ ਏਕੁ ਧਿਆਇਆ ॥ [ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੪੬੧]

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ ਸੰਗਿ ਵਸੈ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਏ ॥੧॥

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ=ਦੇ ਸੰਗ ਵਿੱਚ ਵਸੈ=ਵਸਣਾ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਵਡਭਾਗੀ=ਵੱਡੇ ਭਾਵਾਂ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੀ ਪਾਏ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਕੋਈ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲ ਜਾਏ, ਕੋਈ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਮਿਲ ਜਾਏ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਕਾਨ ਚੰਗਾ ਮਿਲ ਜਾਏ, ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਲੋਕ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਧਨ ਪਦਾਰਥ ਮਾਇਆ, ਵਾ—ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਆਦਿਕ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਵੀ ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਈ ਇਹ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ ਪਰ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਫੁਟੀ ਕੌਡੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਭ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮਿਥਿਆ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਮਿਲਣਾ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਵੱਡਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ ਤੇ ਵੱਡਾ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਤੇ ਜਿਥੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਜਾਗਣਾ ਹੈ, ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਸਤਸੰਗਤਿ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸੱਤ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਸੱਤ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸੱਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਤਸੰਗਤਿ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਕਹਿ ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੈ। ਸਤਸੰਗਤਿ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਰਮ ਹੈ। ਇਹ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਸੋ ਦੂਸਰਾ ਭਾਵ ਇਸ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਦੇ ਸੰਗ ਵਸਣ ਕਰਕੇ ਭਾਵ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਜੀਵ ਦਾ ਵਡ+ਭਾਗੀ ਵਡ=ਵੱਡਾ ਪਣ ਭਾਗੀ=ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵੱਡਾ ਪਣ ਕੀ ਹੈ? ਅਭਿਮਾਨ ਹਿਰਦੇ 'ਚੋਂ ਦੂਰ ਦੌੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਏ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਵਡਭਾਗੀ ਸਾਧ ਸੰਗੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਤਿਨ ਭੇਟਤ ਦੁਰਮਤਿ ਖੋਈ ॥

ਤਿਨ ਕੀ ਧੂਰਿ ਨਾਨਕੁ ਦਾਸੁ ਬਾਛੈ ਜਿਨ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ ਪਰੋਈ ॥

[ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੬੧੭-੧੮]

੨. ਵਡਭਾਗੀ ਹਰਿ ਸੰਗਤਿ ਪਾਵਹਿ ॥ ਭਾਗਹੀਣ ਭ੍ਰਮਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵਹਿ ॥

ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ ਸਤਸੰਗੁ ਨ ਲਭੈ ਬਿਨੁ ਸੰਗਤਿ ਮੈਲੁ ਭਗੀਜੈ ਜੀਉ ॥

[ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੬੫]

੩. ਸਾ ਮਤਿ ਪੂਰੀ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ॥ ਵਡੇ ਭਾਗਿ ਸਾਧੁ ਸੰਗੁ ਪਾਵੈ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੮੯]

ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਜੀਵੈ ਦਾਸੁ ਤੁਮੁ ਬਾਣੀ ਜਨ ਆਖੀ ॥

ਜੋ ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਨੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪ ਬਾਣੀ ਆਖੀ=ਕਹੀ ਹੈ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਤੁਮੁ=ਤੁਹਾਡੇ ਦਾਸੁ=ਸੇਵਕ ਸੁਣਿ=ਕੰਨਾ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਿ=ਸੁਣ ਕੇ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਾ—ਸੁਣ ਸੁਣ ਕੇ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਇਥੇ ਇਹ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵੱਡੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ, ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦਾਸ ਰੂਪ ਹੋ ਕਰਕੇ ਜਨ=ਦਾਸ, ਸੇਵਕ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ

ਦਾਸ ਮੰਨ ਕੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਭਗਤ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਦਾਸਾ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਜਨ ਰੂਪ ਹੋ ਕਰਕੇ ਆਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸੁਨਣਾ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਤਰਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਥੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜੋ ਬੋਲੈ ਸੋ ਮੁਖਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਾਵੈ ॥

[ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੪੯੪]

੨. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਤੇਰੀ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਹੋਵੈ ਪਰਮਗਤਿ ਮੇਰੀ ॥

[ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੦੩]

੩. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਸੁਣਤ ਨਿਹਾਲ ॥ ਬਿਨਸਿ ਗਏ ਬਿਖਿਆ ਜੰਜਾਲ ॥

[ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੩੪੦]

੪. ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਏਕੋ ਤੁਹੈ ॥ ਬਾਣੀ ਤੇਰੀ ਸ੍ਰਵਣਿ ਸੁਣੀਐ ॥ [ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੦੭੬]

੫. ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣਿ ਮੈਲੁ ਗਵਾਏ ॥ ਸਹਜੇ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸਾਏ ॥

[ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੬੬੫]

ਪ੍ਰਗਟ ਭਈ ਸਭ ਲੋਅ ਮਹਿ ਸੇਵਕ ਕੀ ਰਾਖੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰੇ ਲੋਅ=ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਵ ਤਿੰਨੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ=ਉਜਾਗਰ ਭਈ=ਹੋਈ ਹੈ। ਕਿ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਤੁਸੀਂ ਸੇਵਕ=ਦਾਸ ਦੀ ਪੈਜ, ਇੱਜ਼ਤ ਰਾਖੀ=ਰੱਖੀ ਹੈ। ਵਾ—ਤੁਹਾਡੇ ਸੇਵਕ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ। ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਣ, ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਨਾਲ ਦੁਕਦਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ।

ਸਾਖੀ ਪਤੰਗ ਤੇ ਜਮਾਲ ਦੀ—ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਦਾਰਥ ਵਾਲਾ ਅਮੀਰ ਪੁਰਸ਼ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ। ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਪਤੰਗ ਸੀ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਇਮਾਨਦਾਰ, ਧਰਮ-ਆਤਮਾ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ, ਇਸ ਕੋਲ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਮਾਨਤਾਂ ਧਨ—ਗਹਿਣੇ, ਆਦਿ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਪਸੰਦ ਸੀ। ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਭੀ ਇਸਦਾ ਬੜਾ ਮਾਨ, ਸਨਮਾਨ ਸੀ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਦੀ ਧੁੰਮ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਪਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਭ ਨੂੰ ਸਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਸੀ, ਅਮਾਨਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਚਾਹੇ ਬਾਲ, ਜਵਾਨ ਜਾਂ ਬਿਰਧ। ਗਰੀਬ ਜਾਂ ਅਮੀਰ ਆ ਜਾਵੇ ਨਾ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਘੱਟ ਤੋਲਦਾ ਸੀ। ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇੱਕ ਜਮਾਲ ਨਾਮੀ ਪਠਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਲਈ ਜਾਣਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਉਸ ਪਾਸ ਸੱਤ ਸੌ ਮੋਹਰਾਂ ਸਨ, ਸੋਚਿਆ ਜੇ ਮੈਂ ਮਾਲ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਡਾਕੂਆਂ ਦਾ ਡਰ ਹੈ। ਕਿਤੇ ਧਨ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਨ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸੋਚਕੇ ਉਸ ਇਮਾਨਦਾਰ ਪਤੰਗ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੇ ਕੋਲ ਮੋਹਰਾਂ ਰੱਖਣ ਲਈ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਕਿਹਾ “ਪਤੰਗ ਜੀ! ਜੇ ਘਰ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਚੋਰਾਂ ਦਾ ਡਰ ਹੈ ਜੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਡਾਕੂਆਂ ਦਾ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਇਹ ਅਮਾਨਤ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਸੰਭਾਲ ਲੈਣੀ। ਪਿੱਛੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲਿਆ ਹਾਂ ਤੇ ਵਾਪਿਸ ਆ ਕੇ ਲੈ ਲਵਾਂਗਾ। ਇੰਨੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਸੱਤ ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਜਮਾਲ ਨੇ ਵਾਪਿਸ ਆ ਕੇ ੭੦੦ (ਸੱਤ ਸੌ) ਮੋਹਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪਤੰਗ ਨੇ ਸਾਰੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪੈਸੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਏ। ਜਮਾਲ ਨੇ ਬੜੇ ਠਰੰਮੇ ਨਾਲ ਰੁਮਾਲ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ, ਲਾਗੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਚੇਤਾ ਕਰਵਾਇਆ, ਪਰ ਸੇਠ ਪਤੰਗ ਨੇ ਫਿਰ ਪਹਿਲੇ ਵਾਕ ਦੁਹਰਾ ਦਿੱਤੇ।

ਜਮਾਲ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਨਾ-ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਰਤੇ ਉਹਦਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਨਿਰਾਦਰ ਕੀਤਾ। ਸੇਠ ਨੇ ਦੂਜੀ ਬਾਰ ਫੇਰ ਤਸੱਲੀ ਨਾਲ ਕਾਗਜ਼ ਦੇਖਣਾ ਕੀਤੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਕੋਈ ਰਕਮ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਮਾਲ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਭੁਗਤੀਆਂ। ਹਾਕਮ ਨੂੰ ਦੋਵੇਂ ਸੱਚੇ ਜਾਪੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਤੇਲ ਕੇ ਗਰਮ ਕੜਾਹੇ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਪੁਆ ਕੇ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਇਸ ਪਰਖ ਲਈ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਪਤੰਗ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੱਚੇ ਹੋਣ ਦਾ ਬੜਾ ਭਰੋਸਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਮਾਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੱਚਾਈ 'ਤੇ ਬੜਾ ਮਾਣ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਤੇਲ ਵਿੱਚ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਹੱਥ ਪਾਏ ਤਾਂ ਜਮਾਲ ਦਾ ਹੱਥ ਸੜ ਗਿਆ ਪਰ ਪਤੰਗ ਦੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਆਂਚ ਨਾਲ ਲੱਗੀ। ਜਮਾਲ ਬੜਾ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਦਾ ਈਮਾਨ ਸੱਚ ਤੋਂ ਦੂਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਪਤੰਗ ਨੇ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਫਿਰ ਅਮਾਨਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਟਿਕਾਣੇ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖੇ ਅਤੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਝੂਠਾ ਬੰਦਾ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਜਦੋਂ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸੱਤ ਸੌ ਮੋਹਰਾਂ ਵੱਧ ਨਿਕਲੀਆਂ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਮੋਹਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨੇਕ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਜਮਾਲ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਭਾਈ! ਤੂੰ ਸੱਚਾ ਹੈਂ ਤੇਰੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਲੱਭ ਪਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜਮਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕੈਸਾ ਕਲਯੁਗ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਸੜਨ ਅਤੇ ਝੂਠਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੇਕ ਵੀ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਠਾਨ ਨੂੰ ਪੈਸਿਆਂ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗ਼ਮ ਆਪਣੀ ਹੋਈ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਬਹੁਤ ਬੁਰੇ ਭਲੇ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਤੰਗ ਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਭੁੱਲ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਆਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਮਾਨਤੀਆਂ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਭੀੜ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਰਕਮ ਬਹੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਨਾ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਕਾਹਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਕੇ ਰਕਮ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਲਿਖਾਏ ਹੀ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਰੋਜ਼-ਨਾਮਚੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣੀ ਯਾਦ ਨਾ ਰਹੀ। ਇਸ ਲਈ ਦਿਲੋਂ ਮੈਂ ਭੀ ਸੱਚਾ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਲਜਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਰੱਖ ਲਈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਕੇ ਤੇਲ ਦੇ ਗਰਮ ਕੜਾਹੇ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਪਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰੀ ਲਜਿਆ ਰੱਖਣੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੇਵਕ ਜਾਣ ਕੇ ਮੇਰੀ ਲਜਿਆ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਪਠਾਨ ਜਮਾਲ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਸੇਠ ਜੀ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪੀਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਜਮਾਲ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਦੇਖਕੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਪਤੰਗ ਉਸਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਹੋ ਭਾਈ! ਤੁਸੀਂ ਕਿਵੇਂ ਆਏ ਹੋ ਤਾਂ ਜਮਾਲ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬੀਤੀ ਹੋਈ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ ਤੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਓ! ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸੱਚਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਤੱਤੇ ਤੇਲ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਸੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਤੰਗ ਝੂਠਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਬਚ ਗਿਆ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸੋ? ਉਸਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਭਾਈ, ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸੱਚੇ ਸੀ। ਤੂੰ ਇਸ ਲਈ ਸੱਚਾ ਸੀ ਕਿ ਅਮਾਨਤ ਇਸ ਕੋਲ ਰੱਖ ਕੇ ਗਿਆ ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਸੱਚਾ ਸੀ ਇਸ ਨੇ ਲਾਲਚ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ, ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਬਲਕਿ ਭੁੱਲ ਦੇ ਕਾਰਣ ਇਸ ਕੋਲੋਂ ਐਸਾ ਹੋਇਆ ਪਰ ਇਸਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਨਿਸ਼ਚਾ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ, ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਸਮਝ ਕੇ ਇਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਤੇ ਤੂੰ ਉਤਨੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨੇ ਪੀਰ-ਫਕੀਰ ਮਨਾਉਣਾ ਕੀਤੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਤੇਰਾ ਕਿਸੇ 'ਤੇ ਅਟੱਲ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਤੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਤੇਰਾ ਹੱਥ ਸੜ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਆ! ਸਿਦਕ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਸਿਦਕ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ,

ਸਿਦਕ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਸਿਦਕੀ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਤੰਗ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਸੇਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤਾ। ਤੇਰੀ ਬੇ-ਭਰੋਸਗੀ ਨੇ ਤੇਰਾ ਹੱਥ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ, ਪੀਰ-ਫਕੀਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਉਤਨਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜਿੰਨੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮੁਰੀਦ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਦੋਵੇਂ ਗੁਰਭਾਈ ਬਣ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਜਸ ਫੈਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਸੋ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਪਤੰਗ ਦੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ।

ਯਥਾ— ਮਗਨੁ ਭਇਓ ਪ੍ਰਿਅ ਸਿਉ ਸੁਧ ਨ ਸਿਮਰਤ ਅੰਗ ॥

ਪ੍ਰਗਟਿ ਭਇਓ ਸਭ ਲੋਅ ਮਹਿ ਨਾਨਕ ਅਧਮ ਪਤੰਗ ॥ [ਚਉਬਲੇ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੩੬੪]

ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ ਤੇ ਕਾਢਿਆ ਪ੍ਰਭਿ ਜਲਨਿ ਬੁਝਾਈ ॥

ਅਗਨਿ=ਅੱਗ ਦੇ ਸਾਗਰ=ਸਮੁੰਦਰ ਸੰਸਾਰ ਤੇ=ਚੋਂ ਕਾਢਿਆ=ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ ਪ੍ਰਭਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਰੂਪੀ ਅੱਗ ਕਰਕੇ ਜੋ ਜਲਨਿ=ਸੜਨਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਬੁਝਾਈ=ਬੁਝਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਅਗਨਿ ਸਾਗਰ ਬੁਝ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਨਾਨਕ ਬਾਹ ਪਕਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਨਿਸਤਾਰਾ ॥

[ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੮੦੪]

੨. ਚਰਨ ਕਵਲ ਰਿਦ ਅੰਤਰਿ ਧਾਰੇ ॥ ਅਗਨਿ ਸਾਗਰੁ ਗੁਰਿ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੯੧]

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਜਲੁ ਸੰਚਿਆ ਗੁਰੁ ਭਏ ਸਹਾਈ ॥੨॥

ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਸਹਾਈ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਜਲ ਅੰਤਸਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਿੰਚ ਦਿੱਤਾ, ਭਾਵ, ਛਿੜਕ ਦਿੱਤਾ।

ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖ ਕਾਟਿਆ ਸੁਖ ਕਾ ਥਾਨੁ ਪਾਇਆ ॥

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦਾ ਦੁੱਖ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁੱਖ ਦਾ ਅਸਥਾਨ=ਨਿੱਜ ਸਰੂਪ ਪਾਇਆ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਕਟੀਐ ਸਚੇ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥

[ਵਾਰ ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਃ ੩, ਅੰਗ ੮੪੯]

੨. ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਖੁ ਕਟੀਐ ਪਿਆਰੇ ਜਬ ਭੇਟੈ ਹਰਿ ਰਾਇ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੪੩੧]

ਕਾਟੀ ਸਿਲਕ ਭ੍ਰਮ ਮੋਹ ਕੀ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਭੁ ਭਾਇਆ ॥੩॥

ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭਾ ਗਏ ਹਨ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਰਮ ਅਤੇ ਮੋਹ ਦੀ ਸਿਲਕ=ਫਾਹੀ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਕਾਟਿ ਸਿਲਕ ਪ੍ਰਭਿ ਸੇਵਾ ਲਾਇਆ ॥ ਹੁਕਮੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੇਵਕ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥

[ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੦੧]

੨. ਕਾਟਿ ਸਿਲਕ ਦੁਖ ਮਾਇਆ ਕਰਿ ਲੀਨੇ ਅਪ ਦਸੇ ॥

[ਵਾਰ ਜੈਤਸਰੀ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੭੧੦]

ਮਤ ਕੋਈ ਜਾਣਹੁ ਅਵਰੁ ਕਛੁ ਸਭ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਹਾਥਿ ॥

ਅਵਰੁ=ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਾਤਾ ਮਤਾਂ ਜਾਣੋ ਭਾਵ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਨਾਂ ਜਾਣੋ ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭ=ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਸਰਬ ਸੁਖ ਨਾਨਕ ਪਾਏ ਸੰਗਿ ਸੰਤਨ ਸਾਥਿ ॥੪॥੨੨॥੫੨॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਦੇ ਸਾਥੀ ਹੋ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਏ ਹਨ।

ਯਥਾ— ਸਾਧਸੰਗਿ ਪ੍ਰਭ ਦੇਹੁ ਨਿਵਾਸ ॥ ਸਰਬ ਸੁਖ ਨਾਨਕ ਪਰਗਾਸੁ ॥

[ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੯੦]

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥